

Middle Black Sea Journal of Communication Studies

International Peer-Reviewed Journal

<http://dergipark.gov.tr/mbsjcs>

Research/Araştırma

Middle Black Sea Journal of Communication Studies. 2019. 4(2): 92-103

Dostoyevki'nin "Kumarbaz" Romanının Yapısal Çözümlemesi

Mahmut Fevzi Cengiz¹

Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Niksar Sosyal Bilimler MYO

Özet

Dünya edebiyatında psikolojik realizmin önde gelen temsilcisi olan Dostoyevski, 1867'de yayımladığı Kumarbaz'da insanı, insan tabiatını ve insan gerçeğini başarılı bir şekilde anlatmıştır. Eser aynı zamanda, yazarın hayatında önemli bir yer tutan kumar tutkusuna da ışık tutmaktadır. Bu makalede, yapısal çözümleme yöntemi kullanılarak, yazınsal iletişim açısından Dostoyevki'nin edebiyat dünyasına sunduğu katkı, sistematik olarak belirim kazandırılmaya çalışılmaktadır. Çalışmada yöntem sunumunu, kapsamlı analiz bölümü izlemekte ve sonuç bölümünde Kumarbaz'da oluşturulan derin yapı ortaya çıkarılmaktadır. Elde edilen bulgular yazınsal iletişim alanında çalışanlar kadar, edebiyat araştırmacılarına da yardımcı olabilecek niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Dostoyevski, kumarbaz, yapısal çözümleme, edebiyat.

A Structural Analysis of F.M. Dostoyevsky's 'The Gambler'

Abstract

Dostoyevsky who is one of the prominent representative of psychological realism in the world literature, in "Gambler", explains the human, the human nature and human reality in a successful way. The work also sheds light to the passion of gambling which holds an important place in author's life. In this article Dostoyevski's contribution to literature in terms of literary communication will be clarified systematically through structural analysis. The method presentation is followed by an extensive analysis part and in conclusion, the deep structure formed in "Gambler" is revealed. The findings can be helpful for literature researchers as well as those working in the field of literary communication.

Keywords: Dostoyevsky, gambler, structural analysis, literature

© 2019 OMU

¹ Öğr. Gör., E-mail: mahmutfevzi.cengiz@gop.edu.tr

1. Giriş

Dostoyevski, hayatından önemli izler taşıyan Kumarbaz'ı 1867'de yayımlamıştır. Kitabın başkahramanı kumara olan düşkünlüğüyle bilinen Aleksey İvanoviç adında, 25 yaşında tipik bir Rus bir gencidir. Hikâye genel olarak Almanya'nın Ruletenburg (yeni adıyla Wiesbaden) şehri ile Paris'te geçmektedir. Hayattan pek de bir beklentisi olmayan Aleksey İvanoviç, Rusya'dan gelip Almanya'ya yerleşmiş ve kendini para babası gibi gösteren General Zagoriyavski'nin Mişa ve Nadya adındaki çocuklarına öğretmenlik yapmaktadır. Aleksey İvanoviç, General'in üvey kızı Polina Aleksandrovna'ya aşkı ile kumar tutkusu arasında kalmıştır ve General'in ailesiyle birlikte Ruletenburg'ta, zengin ve saygın kişilerin konakladığı lüks bir otelde kalmaktadır. Çevreye karşı kendini zengin gösteren fakat gerçekte parasız bir insan olan General, sevdiği kadınla (Mademosille Blanche de Cominges) beraber olmak ve ailesine bakabilmek için Rusya'da yaşayan zengin halasının ölüm haberini beklemekte ve buradan gelecek mirasa umut bağlamıştır. Ancak uzun zamandır beklediği halasının ölüm haberi bir türlü gelmemiş, bunun yerine hiç beklenmedik bir anda General'in halası Antonida Vasilyevna canlı kanlı çıkarılır.

Kahramanımız Aleksey İvanoviç'in General'in üvey kızı Polina'ya olan aşkı gün geçtikçe artar ve İvanoviç için bu durum adeta içinden çıkılması zor bir saplantı haline gelir. Polina ise İvanoviç'in aşkına karşı tutarsız davranışlar sergiler ve kimi zaman samimi, sevecen, kimi zaman da küçümser ve ukala tavırlar takınır. Bir gün İvanoviç odasına geldiğinde odasında Polina'yı kendisini beklerken bulur. İlk defa yaşanan bu olay karşısında İvanoviç şaşkınlığını gizleyemez. Polina, İvanoviç'e, yüklü bir miktar paraya ihtiyacı olduğunu söyler. Ancak İvanoviç'in biricik sevgilisinin bu isteğini karşılayacak parası yoktur. O anda İvanoviç'in zihninde bir ışık yanar. Kumar... Hemen kumarhaneye koşar, elindeki bütün parayla rulet oynar ve şansının da yardımıyla birkaç saat içinde iki yüz bin ruble gibi bazıları için servet sayılabilecek bir miktarda para kazanır. Kazandığı parayla kendini kaybetmiş bir ruh haliyle otele döndüğünde Polina'yı perişan ve hasta bir halde bulur. Kahramanımız o günden sonra biricik aşkını bir daha göremeyecektir. İvanoviç General'in sevgilisi Matmazel Blanche ile birlikte Paris'e gider ve kumardan kazandığı bu parayla orada kısa bir süre de olsa lüks bir hayat yaşar.

Sonunda beklenen geç de olsa olur, General'in halası Antonida Vasilyevna ölür ve mirasının bir kısmını Polina'ya, bir kısmını da General'e bırakır. General, önce Paris'e gelerek Matmazel Blanche ile evlenir, kısa bir zaman sonra da kalpten ölür. Aleksey İvanoviç ise artık tek başına, en büyük tutkusu ile baş başadır ve uzunca bir süre Hamburg, Rulitenburg ve Spa'da kumarbaz hayatı yaşar. Hikâyede ne kadar süre kaldığı açıkça ifade edilmese de bir süre borçlarından ötürü hapiste yatar. Hapis hayatından sonra bir süre Hinze adında genç, havai, tembelliğe bayılan bir herifin yanında uşaklık yapar ama kumar oynama arzusunu hiçbir zaman yitirmez. Hikâyenin sonunda Mister Astley'le Ruletenburg'ta karşılaşan Aleksey İvanoviç, ondan Polina'nın kendisini halen sevdiğini ancak Polina'ya tekrar kavuşabilmek için kumarı bırakması gerektiğini öğrenir. Aleksey'e para veren Mister Astley, eğer kumarı bırakırsa kendisine daha fazla maddî yardımda bulunacağını da söyler. Fakat Aleksey İvanoviç, eski dostundan aldığı bu son parayı da hiç düşünmeksizin kumara götürür. Roman Aleksey'in bir belkide uslanmaz bir kumarbaza yakışır şu sözleriyle biter: "Yarın, her şey bitecek, yarın!"

Dostoyevski Kumarbaz'da saplantılı bir aşkla kumar tutkusunu bir arada anlatırken insanı, insan tabiatını ve insan ruhunun derinliklerini etkileyici bir üslupla gözler önüne sermiştir. Kumarbaz, biyografik veya otobiyografik bir roman olmamakla birlikte yazarın hayatında önemli bir yer tutan kumar tutkusuna ışık tutmaktadır. Kimilerine göre Dostoyevski bu eserde Aleksi İvanoviç karakterine kendi hayatından pek çok şey katmıştır. Kumarbaz, yazarın ikinci Avrupa seyahatinin, kumar macerasının ve Polin Suslova aşkının anlatıldığı gerçek hayattan alınmış bir romandır. Genç ve güzel bir kadın olan Polin Suslova, Dostoyevski'nin birçok romanında farklı şekillerde karşımıza çıkar. Bu hem ateşli hem soğuk kadın sırayla Suç ve Ceza'daki Raskalnikov'un kızkardeşi Dünya, Budala'daki Aglae, Cinler'deki Liza, Karamazov Kardeşler'deki Katrin İvanovna ve özellikle Kumarbaz'daki Polina Aleksandrovna olacaktır. Dostoyevski'nin gerçek hayatta tanıştığı Polin Suslova ile romandaki Polina Aleksandrovna arasında pek çok benzerlikler vardır. Her ikisinin de isimleri -az bir değişiklikle- hemen hemen aynıdır. Her ikisinin de duyguları, düşünceleri, davranışları ve karakterleri aynıdır. Genç ve güzel bir kadın olan Polin, politika ile ilgilenir, "son derece feministtir. Özgür aşkı ve yasa önünde kadın-erkek eşitliğini savunur. Tanrıya inanmaz (Troyat, 2004: 242).

Dostoyevski ile Aleksey İvanoviç arasında da pek çok benzerlik bulmak mümkündür. Dostoyevski de Aleksey de kumar düşkünüdür. Her ikisi de Avrupa'yı ve özellikle de Fransızları sevmez. "Dostoyevski, batının bütün milletlerinden nefret eder; batı ile alay eder. İsviçre'de Fransa yahut Almanya'da yaşamağa mecbur olunca boğulur. Rusya'yı terk edince onca her şey boş ve manasızdır (Troyat, 2004: s. 233).

1866'da yayımladığı Suç ve Ceza her ne kadar Dostoyevski'nin ününü arttırsa da para sıkıntısının giderilmesine yardımcı olmamıştır. Dostoyevski, yayımcı Stellovski'yle bir roman üzerinde anlaşmıştır. Fakat anlaşmanın bitmesine bir ay kala Dostoyevski daha bir satır bile yazmamıştır. Anlaşma, yazarın romanı vaktinde teslim etmemesi durumunda Dostoyevski'nin bundan sonra yazacağı bütün eserlerin telif hakkını Stellovski'ye vermektedir. Tam bu sırada yakın dostu Miliukov'un vasıtasıyla bir stenograf bulan Dostoyevski, Kumarbaz'ı üç haftadan biraz daha uzun sürede yazar. İleride karısı olan bu stenograf Anna Grigoryevna Snitkin'dir. Dostoyevski, Haziran 1866'da yakın arkadaşı Alexander Milyukov'a yazdığı şöyle demektedir: Stellovski için yazacağım romana, henüz başlamadım ama bu işe kesinlikle başlayacağım. Yeni, küçük bir hikâye için çok güzel fikirlerim var. Hatta içinde gerçek kişiler bile bulunacak. Stellovski'yi düşünmek bana son derece ızdırap verir, beni rahatsız ediyor, rüyalarımın bile giriyor üstelik. (Dostoyevski, 1967: s.100-101)

Bu çalışmada Dostoyevki'nin Kumarbaz romanı yapısal çözümleme yoluyla ele alınmaktadır. Romanda geçen karakterler, mekânlar, olay örgüsü, zamansallık ve anlatı düzeyleri yapısal metin çözümlemesi yoluyla analiz edilmektedir.

2. Yöntem

2.1. Anlatıya Yönelik Yapısal Çözümleme Yöntemi ve İlkeleri

Burada metnin yapısal çözümlemesi, Nedret Tanyolaç Öztokat'ın "Yazınsal Metin Çözümlemesinde Kuramsal Yaklaşımlar" isimli kitabında (2005) belirlediği teknik esas alınarak yapılmıştır. Tekniğin uygulamasında Recep Yılmaz'ın "Anlatı Yoluyla Dünyanın Zihinsel Yeniden Kurulumu: "Palto", "Dönüşüm" ve "Hayvan Çiftliği" Romanlarının Alımlama Pratikleri Üzerine Bir İnceleme" isimli doktora tezinde (2014) çizdiği model izlenmiştir.

Yapısal, göstergebilimsel ya da anlatıbilimsel çözümleme yapılırken bazı temel kavramların uygulanmasının esas olduğu görüşünden hareket eden Öztokat, çözümleme yapılırken metnin oluşturduğu kurmaca yapısına yönelik bir okuma geliştirmenin merkezi konumuna vurgu yapar.

2.2. Mimésis ve Diégésis

Platon ve Aristoteles dönemlerinden miras kalan bu iki kavram, metnin söylemsel ve öyküsel boyutunu ayırdetmek adına kullanılır. Mimésis (taklit), metnin öyküsel boyutuna vurgu yaparken, diégésis (anlatma) söylemsel alana gönderme yapar. Farklı türlerde ve akımların içerisinde mimetik ve diegetik alanda ayrışmalar mevcuttur. Burada sözlerin anlatısı ve olayların anlatısından oluşan karmaşık bir bütün oluşturmaktadır (Öztokat, 2005: 116-119; Yılmaz, 2014: 111; Jahn, 2012: 45)

2.3. Anlatı ve Öyküleme

Öztokat, anlatının bir söylem olduğunu vurgular. Burada araştırmacı mevcut durum ve anlam değişimlerini incelemelidir. Burada, durumsallık çözümlemesi yaparken, D durumundan D1 durumuna geçiş, A anlamından A1 anlamına geçiş çözümleme çizelgesi çıkarırken işe yarar bir yöntem olarak görünmektedir. Bunları koşut bir şekilde okumak anlatının devinimini kavramak açısından kilit rol oynamaktadır. Bilindiği üzere Genette, öykü ve anlatı ikilisinin öyküleme olmadan bir anlam taşımadığını ileri sürer ve üçlü bir yapı önerir. Burada öykü, meydana gelen olayları, öyküleme anlatanın edimini, anlatı ise bu edimin yazıya dökülmüş halini dile getirir. Klinkenberg ise öyküleme ve anlatı ilişkisini vurgular. Buna göre, anlatısal bir gösterge içerik ve anlatım olmak üzere iki düzeyde oluşur. İçerik, kurgulanmış ya da gerçek bir olaylar evrenini, anlatım ise bunun roman film gibi söylemler içerisinde somutlamış halini dile getirir.

Gereimas ve Courtés (1991) ise anlatıyı üretilmiş bir sözce, öykülemeyi anlatının aktarılması ve anlatıcılığı sözceleme öznesi tarafından yetkilendirilen sözce öznesi olarak tanımlar. Buradaki yetkilendirme bilişsel, edimsel ve tutkusal açıdan gerçekleştirilebilir. Reuter ise anlatıyla ilgili olarak anlatının sunumunda kurmacanın düzenlenmesini sağlayan önemli teknik seçimlere vurgu yapar. Bunlar, durma, özet, eksilti ve sahne olarak sıralanır. Genette'in sıfır odaklanma,

iç odaklanma ve dış odaklanma ayırımına yer veren Öztokat, gözleme ve söyleme kavramlarının dikkat edilmesi gereken iki unsur olduğunun altını çizer (Greimas ve Courtés, 1983: 69; Genette, 1980: 33-86; Öztokat, 2005: 119-124; Yılmaz, 2014: 111).

2.4. Anlatıcı

Anlatıyı üretilmiş bir sözce ve öykülemeyi anlatının aktarılması olarak tanımlayan Öztokat, anlatıcıyı sözceleme öznesi tarafından yetkilendirilen sözce öznesi olarak kavramsallaştırır. Bilişsel, edimsel ve tutkusal açıdan yetkilendirme anlatıcı için söz konusudur. Odaklanma biçimi (sıfır odaklanma, iç odaklanma ve dış odaklanma), anlatıcının konumunu belirleyen bilgi düzeyi anlatıcının türü hakkında belirleyicidir. Anlatıcıyı, öykülemenin içinde birinci dereceden anlatıcı olan içöyküsel anlatıcı ve öykülemenin dışında ikinci dereceden anlatıcı olan dışöyküsel anlatıcı olarak ikiye ayıran Öztokat, ikinci bir ayrımı öykü kişisi niteliğindeki anlatıcıyı vurgulayan benöyküsel ve öykü kişisi olmayan elöyküsel anlatıcı noktasında yapar (Genette, 1980: 212-263; Öztokat, 2005: 124; Yılmaz, 2014: 112).

2.5. Anlatı Kişileri

Daha önceki bölümlerde anlatıbilimde kullanılan karakter türleri geniş bir yelpaze içinde sunulmuştu. Propp'un karakter türlerinden ve Greimas'ın Altı Eyleyenli Şemasından bahseden Öztokat, gönderen ve alıcı ilişkisi kapsamında eksiklik ve giderme durumlarının karakterleri şekillendirdiğini belirtir. Burada özellikle duygusal ve tutkusal roller izleğinin derin yapıyı anlamamızı sağlamada önemli bir işlev göreceğini vurgular (Öztokat, 2005: 125; Yılmaz, 2014: 112).

2.6. Olay Örgüsü

Olay örgüsünün Yapısalcılık öncesi bir kavram olduğuna değinen Öztokat, çözümlerinde bu kavramın kendisine yer bulamadığından bahseder. Zaten bir anlatı incelemesi yapmak, olay örgüsünü de incelemek anlamına gelir (Öztokat, 2005: 125-126; Yılmaz, 2014: 112).

2.7. Zamansallık

Öztokat, anlatıda zamansallığı ikiye ayrıldığını belirtir: Öyküdeki zamanı dile getiren sözcelem zamanı (dün/şimdi/yarın) ve öyküdeki zamanı dile getiren sözce zamanı (geçmiş/şimdi/gelecek). Çözümleme esnasında, sözce zamanında, öykülenen şimdi referans alınarak kronolojik düzenleme yapılır, sözcelem zamanı ise hem öykünün hem de söylemin kurulmasında etkilidir (Öztokat, 2005: 126-127; Yılmaz, 2014: 112).

2.8. Uzamsallık

Anlatıda uzamsallık, tıpkı zamansallık gibi ikiye ayrılır. Öykülemenin uzamıyla, öykünün uzamı farklı şeylerdir. Sözcelem uzamı (Burası: Öyküleme), sözce uzamı (Orası: öykü). Uzam, zaman ve kişi, anlatı yerlemlerini oluşturur (Öztokat, 2005: 127-129; Yılmaz, 2014: 112; Yücel, 1979: 11).

2.9. Betimleme

Genette, öykülemeyi askıya alan bir süreç. Betimleme, okuyucuyu bilgilendirme ve odaklanma işlevi görür (Genette, 1980: 113-161). Betimleme geleneksel anlamda anlatılan olay ya da öykünün kişilerini, olayların yer ve dönemin gerçeğe uygunluğunu, inandırıcılığını gösterme işleviyle tanımlanır. Çağdaş kurmacalarda ise okuyucunun okuma süreçlerini yönlendiren ya da doğrudan müdahale eden bir anlatı öğesi olarak anlamlandırılır. Aynı metin içerisinde olay hakkında çoklu betimlemelere gidilebilir. Betimleme bir söylem türüdür ve okuyucunun gözleme, bilgilenme ve odaklanma gibi bilişsel etkinliklerini kapsayan bir süreç olarak değerlendirilebilir (Öztokat, 2005: 129-130; Yılmaz, 2014: 113).

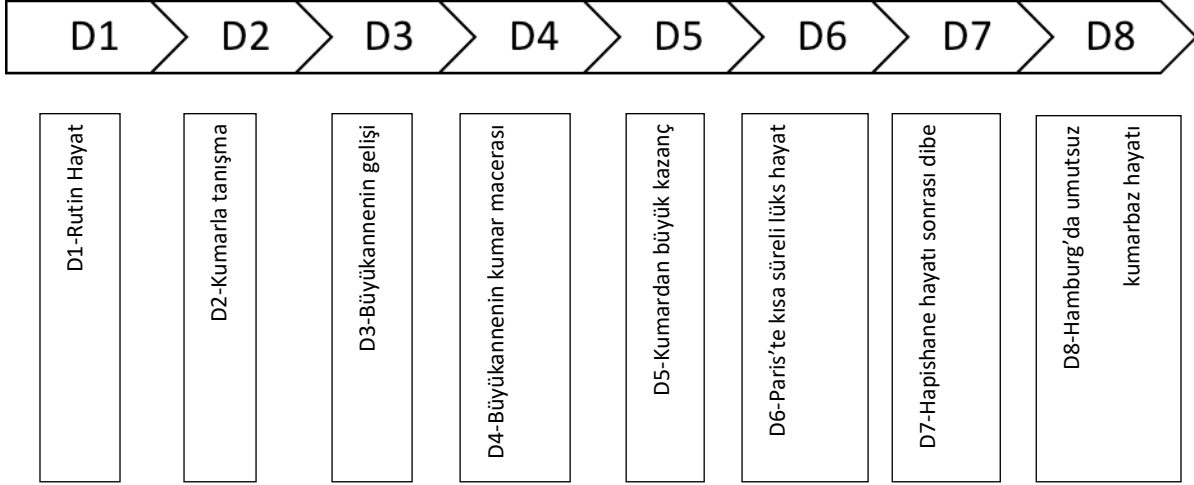
2.10. Çokseslilik

Bakhtin'e göre, anlatıda yazarın mesleki jargonu ve karakterlerin dil kullanımı farklılaşır. Doğrudan söylem ve aktarılan söylem olarak adlandırılacak bu iki kavram hibrid bir dil oluşmasına neden olur. Anlatıda dil çok söylemli olduğundan dil de çok seslidir. Aktarılan ya da alıntılanan söylem konuşan kişinin özgünlüğünü korumaya alır (Öztokat, 2005: 130-132; Yılmaz, 2014: 113).

3. BULGULAR

3.1. Öyküleme

Kumarbaz'da ortaya konulan öykülemeyi rutin hayat, kumarla tanışma, büyükannenin gelişi, büyükannenin kumar macerası, kumardan büyük kazanç, Paris'te kısa süreli lüks yaşam, hapishane hayatı sonrası dibe vuruş, Hamburg'da umutsuz kumarbaz hayatı olmak üzere sekiz kısma ayırmak mümkündür. Durumsallık geçişleri Şekil 1'deki gibidir:

Şekil 1: Kumarbaz'da durumsallık geçişleri

A1: Aleksey İvanoviç, Rusya'dan gelip Almanya'ya yerleşmiş ve kendisini para babası gibi gösteren General Zagoriyavski'nin Mişa ve Nadya adındaki çocuklarına öğretmenlik yapmaktadır. İvanoviç'in General'in üvey kızı Polina'ya olan sevgisi gün geçtikçe artmaktadır.

A2: Aleksey Polina'nın parasıyla onun adına oynamak için ilk defa kumarla tanışır.

A3: Beklenmedik bir şekilde General ve ailesinin uzun süredir ölecek diye haber beklediği Rusya'daki halaları gelmiştir.

A4: Büyükanne kahramanla birlikte kumarhanelere gitmeye başlar. İlk günlerde her şey yolundadır, fakat günler geçtikçe Büyükanne kaybetmeye başlar. Sonunda Büyükanne'nin paraları tüketir ve Rusya'ya döner.

A5: Kahraman, Polina'ya yardım etmek için elindeki bütün parayla rulet oynar ve şansının yardımıyla iki yüz bin ruble kazanır.

A6: Aleksey İvanoviç'de General'in sevgilisiyle Paris'te iki aylık güzel bir hayat yaşar

A7: Bütün parasını General ile Matmazel Blanche düğün masraflarına harcayan Aleksey İvanoviç, beş parasız olarak Rületenburg'a döner. Borçlarından dolayı cezaevinde yatar, hapisten çıkınca bir zengine uşaklık eder.

A8: Hamburg'da kumarbaz hayatına devam eden Aleksey İvanoviç kumarı bırakmayı erteleyen şu sözleriyle bitirir hikâyeyi: "Yarın, her şey bitecek, yarın!"

D ve A sembolleriyle gösterilen durumsallık ve anlamsallık dönüşümlerini çizgisel olarak ardarda okumak öykünün ilerleme şablonunu bize sunmaktadır. Koşut bir okumayla durum ve buna bağlı olarak anlam değişimleri de çözümlenebilecektir.

3.2. Anlatıcı

Anlatıcı Aleksey İvanoviç'tir. Hikâye kahramanın bakış açısıyla yazılmış olup bu bakımdan öznel bir anlatımı olduğu söylenebilir. Her şey İvanoviç'in gözünden anlatılmıştır. İvanoviç'in düşünceleri okuyucuya bu şekilde yansıtılmaktadır.

3.3. Karakterler

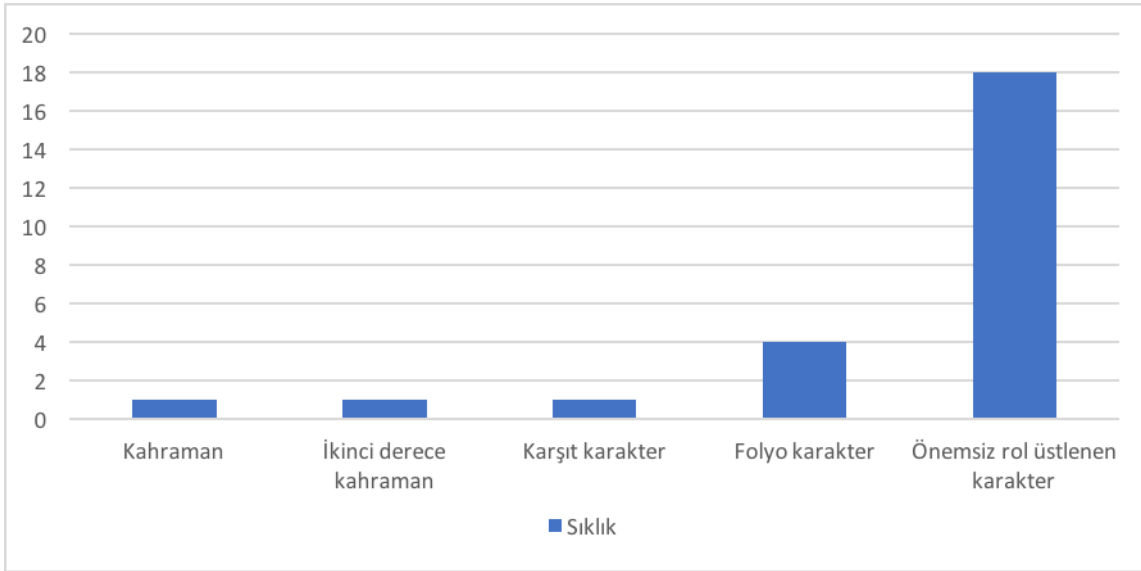
Tablo 1. Kumarbaz'da Karakterlerin Dağılımı

Karakterın Adı	Karakterin Özellikleri	Karakter Tipi	Sıklık
Aleksey İvanoviç	Parasız olmasına rağmen kendisini iyi yetiştirmiş, eğitilmiş, bilgili, açık sözlü ve zeki bir kişi. Kumara olan tutkusu ile General'in üvey kızı olan Polina'ya karşı aşkı arasında kalmıştır. Süprizlerle dolu bir karakter olup çoğu zaman hikayede ne yapacağı önceden kestirilemez.	Kahraman	21
Polina Aleksandrovna	Güzel, zeki, ağırbaşlı, kendi isteklerini başkalarına kabul ettirebilen genç bir kadındır. Çok değişken bir ruh hali vardır. Generalin üvey kızıdır. İvanoviç'i sevmesine rağmen ona olan sevgisini hiç bir zaman kahramanın yüzüne karşı dile getirmez.	İkinci derecede kahraman	11
General	Çar ordusundan albaylık rütbesiyle emekli olmuş, kumara olan tutkusu yüzünden beş parasız kalmış birisidir. Sert yapısına rağmen insanlardan çabuk etkilenen, hayalci bir insandır.	Folyo karakter	10
Matmazel Blanche	Kurnaz, oyuncu ve küstah bir kadındır. 25 yaşlarında çok güzel bir bayandır. Bir tek paraya değer verir.	Folyo karakter	9
Mister Astley	İngiliz bir fabrikatördür. Erdemli, dostluğa kıymet veren ve zeki biridir. Yardımsever bir kişiliği vardır. Polina'ya aşiktir.	Karşıt karakter	8
De Grioux	Küstah ve tehlikeli bir Fransız'dır. İnsanlara hep tepeden bakar ve çoğu zaman karşısındakini aşağılamaktan geri durmaz. General'e borç verdiği için iki yıldır gırtlığındadır. Zeki ve ne istediğini bilen biridir. Paraya düşkündür.	Folyo karakter	8
Antonida Vasilyevna	Zengin, yaşlı, huysuz fakat hırslı bir kadındır. Generalin halasıdır. Sağı solu belli olmaz ve yaş itibarıyla kendisinden beklenmeyen davranışlar sergiler.	Folyo karakter	4
Potapıç	Büyükannenin hizmetkarıdır.	Önemsiz rol üstlenen karakter	3

Marfa	Büyükannenin hizmetçisidir.	Önemsiz rol üstlenen karakter	3
Madamme Veuve	Matmazel Blanche'in annesidir.	Önemsiz rol üstlenen karakter	3
Nadya	Generalin küçük kızlarından biri	Önemsiz rol üstlenen karakter	2
Mişa	Generalin küçük kızlarından biri	Önemsiz rol üstlenen karakter	2
Marya Filipovna	Generalin kızkardeşidir.	Önemsiz rol üstlenen karakter	2
Baron	Prusyalı, zayıf, sıska, zengin, kibirli bir adam.	Önemsiz rol üstlenen karakter	1
Barones	Kısa boylu, şişman, kibirli bir kadın.	Önemsiz rol üstlenen karakter	1
Otel Müdürü	İşini seven, paragöz ve uyanık bir adam.	Önemsiz rol üstlenen karakter	1
Prens Nilski	Rus, çok fazla konuşmayan bir adam.	Önemsiz rol üstlenen karakter	1
Alman	Gezgin bir bilim adamıdır.	Önemsiz rol üstlenen karakter	1
Bay Feeder	Mister Astle'in akrabası	Önemsiz rol üstlenen karakter	1
Katerina	Polina'nın ölmüş annesidir.	Önemsiz rol üstlenen karakter	1
Timofey Petroviç	General'in ailesinin dostu. Yalan yanlış konuşmayan bir adamdır	Önemsiz rol üstlenen karakter	1
Hortense	Matmazel Blanche'in arkadaşıdır.	Önemsiz rol üstlenen karakter	1
Lisette	Matmazel Blanche'in arkadaşıdır	Önemsiz rol üstlenen karakter	1
Cleopatre	Matmazel Blanche'in arkadaşıdır	Önemsiz rol üstlenen karakter	1
Hinze	Kahramanın yanında uşak olarak çalıştığı kişi. Genç, havai, tembelliğe bayılan bir herif.	Önemsiz rol üstlenen karakter	1

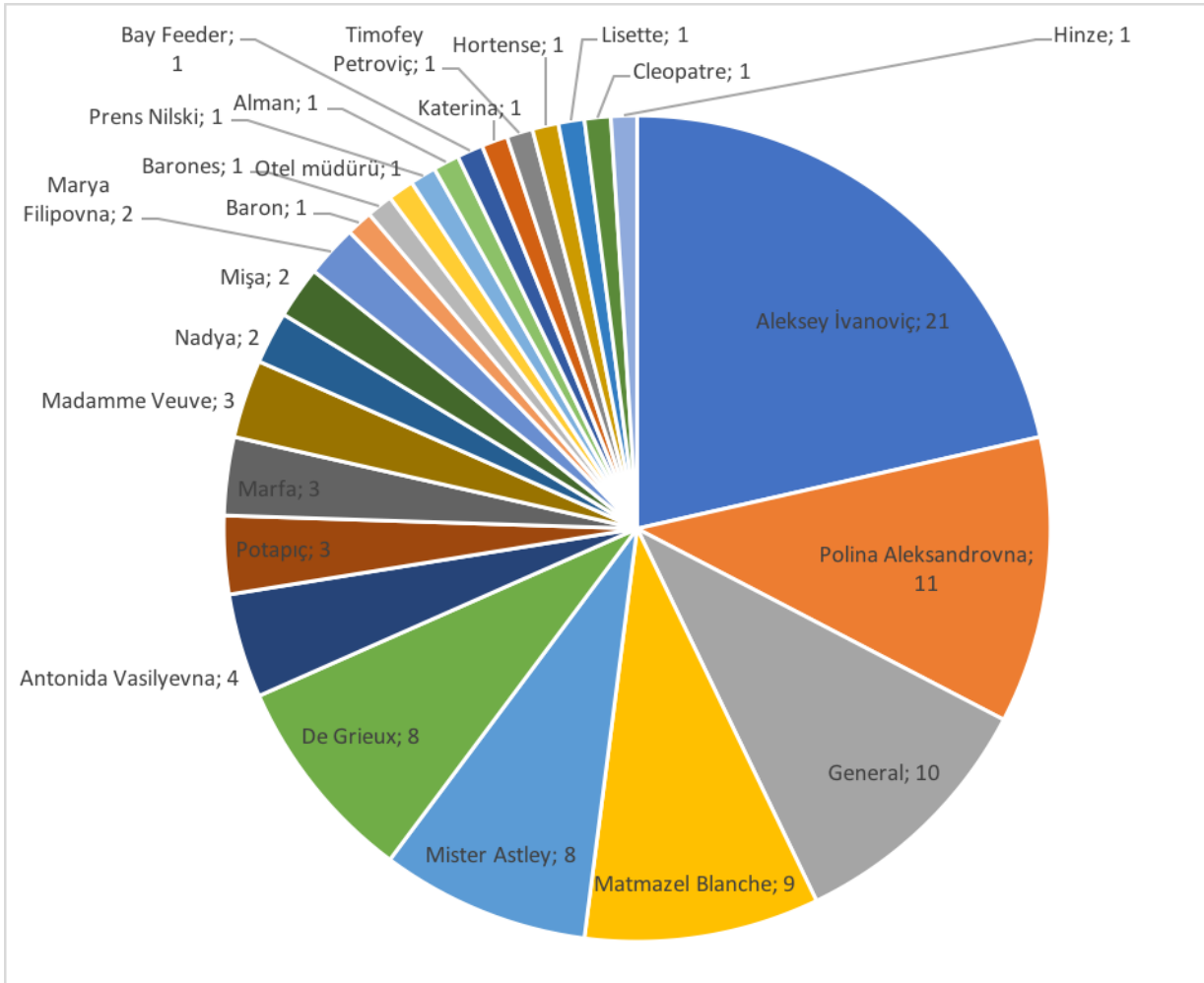
Romanda 25 karakter yer almaktadır. Tüm karakterler düz bir karakter görünümü sergilemektedir. Karakterler türlerine göre sınıflandırıldığında dengesiz bir dağılımın ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Karakter dağılımı Şekil 2'deki gibidir.

Şekil 2: Kumarbaz'da rol dağılımı

Şekil 2'de Kumarbaz'da en çok kullanılan karakterin önemsiz rol üstlenen karakter olduğu açıkça görülmektedir. Bu karakter tipi hikâyede tüm karakterlerin dörtte üçünü oluşturmaktadır. Folyo karakter sıklık bakımından ikinci sırada kullanılan tip olarak karşımıza çıkarken; kahraman, ikinci derecede kahraman ve karşıt karakteri ise hikâyede en az kullanılan tipler olarak dengeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Dostoyevski önemsiz rol üstlenen karakteri çok sayıda kullanarak hikâyeye renk ve mizah katmıştır. Bazı durumlarda bu karakterler hakkında fazla bilgi de vermemektedir. Bunun yanında bu karakterler anlatımda süreklilik arz etmemektedir.

Karakterlerin hikâyedeki görünürlüğü Şekil 3'teki gibidir:

Şekil 3: Kumarbaz'da karakter görünürlüğü'nün dağılımı

Şekil 3'teki veriler incelendiğinde, yalnız bir kahraman olmasına rağmen hikâyenin büyük bir bölümünde yer aldığı açıkça görülmektedir. İkinci kahramanla birlikte tüm anlatımın üçte birlik bölümünde varlık göstermektedirler. Önemsiz rol üstlenen karakterler sayısal olarak toplam karakterlerin dörtte üçünü oluşturmasına rağmen anlatımın yaklaşık dörtte birinde varlık göstermektedirler.

3.4. Olay Örgüsü

Hikâye kısmında yalın bir şekilde gösterilmektedir.

3.5. Zamansallık

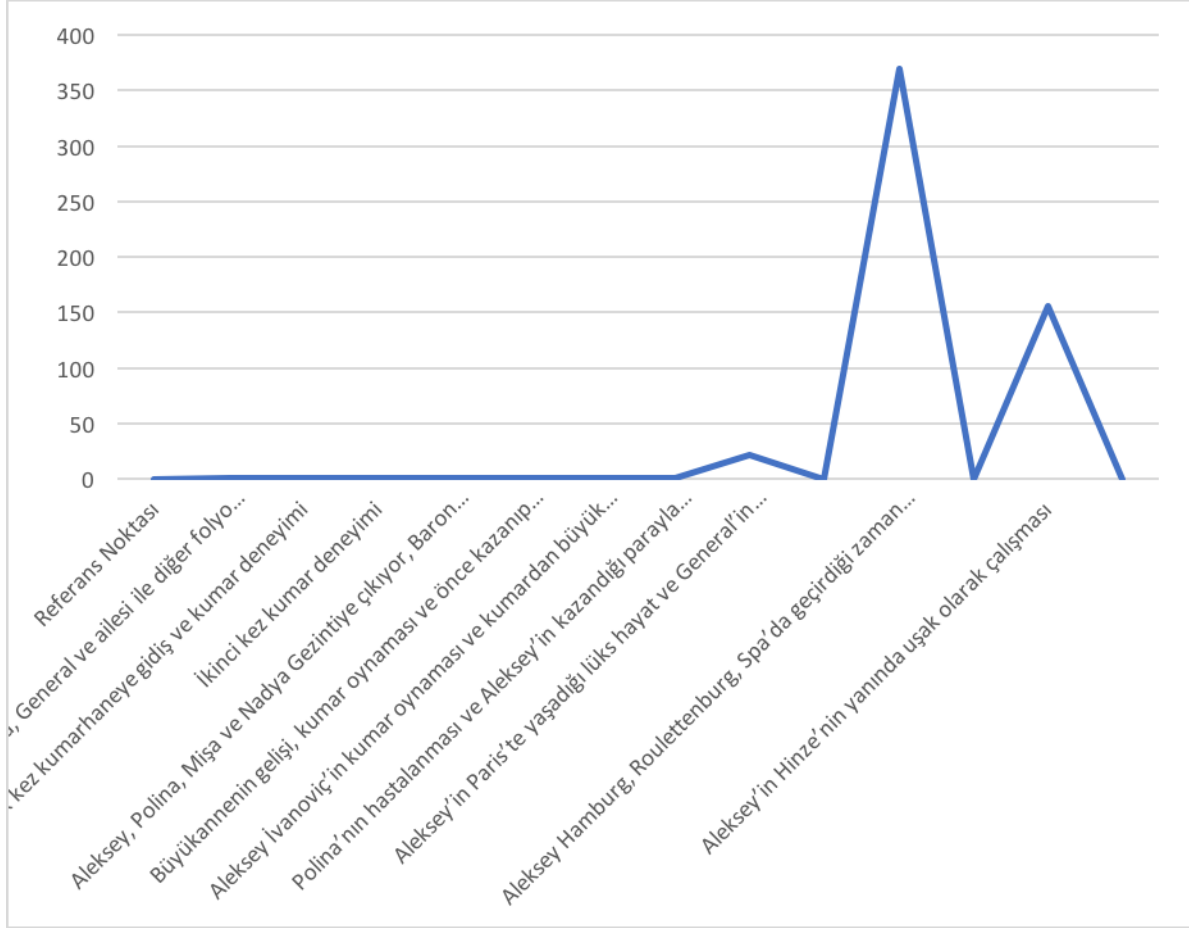
Hikâyede zaman belirsizdir, fakat zamanı tahmin etmemize yardımcı olacak bir gösterge mevcuttur. Hikâyede geçen: "1812'de bir Fransız avcı subayının, salt tüfeğini temizlemek için vurduğu bir adamı iki yıl önce gördüğümü anlattığımda, Fransızlar bunu sineye çekmek zorunda kaldılar. Adam, o zamanlar 12 yaşında bir çocukmuş ve ailesi o sırada Moskova'dan ayrılmaya fırsat bulamamış." cümlesinden yola çıkarak ve Dostoyevski'nin Kumarbaz romanını 1866 yılında yazdığını hesaba katarsak, romanın 1850'li yıllarda geçmekte olduğu çıkarımında bulunabiliriz.

Hikâyede aynı zamanda süre tahminine yardımcı olabilecek bazı göstergeler de bulunmaktadır. Aleksey İvanoviç'in Mister Astley ile Hamburg'da aralarında konuşurken, Astley "Sizinle karşılaşacağımı düşünmüştüm. Bana bir şey anlatma zahmetine katlanmayın hiç: Biliyorum, her şeyi biliyorum; son bir yıl sekiz ayda neler yaşadığınızdan haberim var" şeklinde bir ifade kullanmıştır. Aleksey İvanoviç'in Roulettenburg'dan Paris'e gitmeden önce son gün Mister Astley ile görüştüğü ve hikâyede Roulettenbourg'da geçen olayların da 5 günlük zaman diliminde geçtiği hesap edilirse, hikâyenin toplam süresinin bir yıl sekiz ay ve beş günde geçtiği söylenebilir. Kumarbaz'da geçen olaylar ve kesitleri Tablo 2'deki gibidir:

Tablo 2. Kumarbaz'da Zamansallık

Olay Tanımı	Gün Sayısı
Referans Noktası	0
Otelde Aleksey, Polina, General ve ailesi ile diğer folyo kahramanlarla yemek	0,5
İlk kez kumarhaneye gidiş ve kumar deneyimi	0,5
İkinci kez kumar deneyimi	0,5
Aleksey, Polina, Mişa ve Nadya Gezintiye çıkıyor, Baron ve Barones ile tatsız bir hikaye yaşanıyor	0,5
Büyükannenin gelişi, kumar oynaması ve önce kazanıp sonra kaybetmesi	1
Aleksey İvanoviç'in kumar oynaması ve kumardan büyük para kazanması	1
Polina'nın hastalanması ve Aleksey'in kazandığı parayla Blanche Madame Veuve ile Paris'e gitmesi	1
Aleksey'in Paris'te yaşadığı lüks hayat ve General'in Blanche ile evleninceye kadar geçen olaylar	21
Aleksey Hamburg, Roulettenburg, Spa'da geçirdiği zaman ve borcu yüzünden	370

Tablo 2' de gösterildiği gibi hikâyede olay örgüsünün çoğu beş günlük zaman diliminde geçmektedir. Aleksy İvanoviç'in Paris'ten ayrıldıktan sonra yaklaşık on beş aylık zaman diliminde geçen olaylara hikâyede fazla yer verilmemektedir. Olay örgüsünün zamansal kesitleri Şekil 4'teki gibidir:

Şekil 4: Kumarbaz'da olay örgüsünün zamansal kesiti

Şekil 4'deki bilgiler dikkate alındığında Aleksy İvanoviç'in, Hamburg, Roulettenburg, Spa'da ve sonrasında borcundan dolayı hapiste geçirdiği zaman muazzam yer kaplamaktadır. Kahramanın hapisten çıktıktan sonra Hinze'nin yanında uşak olarak geçirdiği zaman da oldukça fazladır. Ancak toplamda 525 günlük bu süre anlatımda sadece birkaç paragraf olarak karşımıza çıkmaktadır. Aleksy İvanoviç'in Roulettenburg'da General ve ailesi ile geçirdiği süre toplamda sadece 5 gün olmasına rağmen hikâyenin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Kumarbaz'da hikâye zamanı, söylem zamanının gerisinde kalmaktadır. Hikâye zamanında geçen uzun süreler anlatımda yalnız birkaç paragrafta yer bulurken, söylem zamanında geniş yer alan olaylar hikâye zamanında oldukça kısa sürelerde gerçekleşmektedir.

3.6. Uzamsallık

Kumarbaz'da hikâye mekânsal olarak Rulettenburg, Paris, Moskova, Hamburg, Spa, St. Petersburg, İngiliz Oteli ve Rulettenburg'daki kumarhanede geçmektedir.

Dostoyevski'nin romanlarında mekân unsuru önemlidir ve tasvir tarzı anlatımın daha yoğun bir biçimde kullanılmaktadır. Dostoyevski'nin anlatımında bir hikâyede geçen karakterlerin ruh halleri ve dış görünüşünün yanı sıra, içinde buldukları mekânlar da bütün ayrıntılarıyla tasvir edilmektedir. Mekânlar ile karakterler genelde birbirini tamamlayıcı öğelerdir ve çoğu zaman mekânların karakterlerin üzerinde güçlü bir etkisi vardır. Tasvirler mekândaki

karakterlerin, kültürünü, ekonomik durumunu, iç dünyasını yansıtmada bir araç olarak kullanılmaktadır. Dostoyevski, Kumarbaz'da da mekân ve insan tasvirlerine yoğun bir biçimde başvurmuştur. Mekânların ve kişilerin, okurun zihninde canlanmasını sağlamak amacıyla en ince ayrıntısına varıncaya kadar tasvirleri yapılmıştır.

4. Sonuç

Uluslararası Dünya edebiyatında psikolojik realizmin önde gelen temsilcisi olan Dostoyevski, Kumarbaz'da kendi hayatında da önemli bir yer tutan kumar tutkusuna gerçekçi bir tahlil yapmaktadır. Ancak Kumarbaz'ın Dostoyevki'nin hayatını anlatan, doğrudan biyografik veya otobiyografik bir roman olduğu da söylenemez. Hikâyede zaman ve geçen süre belirsizdir, fakat zamanı ve süreyi tahmin etmemize yardımcı olacak bazı göstergeler mevcuttur. Hikâyede geçen, Fransız avcı subayının, başından geçenlerin anlatımı bize hikâyenin geçtiği zamana ilişkin ipuçları vermektedir. Buradan yola çıkarak romanda geçen olayların yaklaşık olarak 1850'li yıllarda gerçekleştiği söylenebilir.

Dostoyevski, Kumarbaz'da kahramanın bakış açısından, o dönemki toplumlar hakkında da okuyucuya bazı bilgiler vermektedir. Hikâyenin başkahramanı, Aleksey İvanoviç sık sık Ruslar, İngilizler, Fransızlar, bazen de Almanlar hakkındaki kanaatlerini dile getirmekte ve bu toplumların sosyal, kültürel, ekonomik ve ruhsal portresini çizmektedir. Bu tasvirler her ne kadar İvanoviç'in görüşü olarak okuyucuya sunulsa da, bu tahliller aynı zamanda Dostoyevski'nin bu toplumlar hakkındaki düşünceleri olarak da ele alınabilir.

Kumarbaz'da geçen olaylar, hikâyenin aynı zamanda başkahramanı olan Aleksey İvanoviç'in gözünden anlatılmıştır. Bu yönüyle romanda öznel bir anlatım olmasına rağmen, Dostoyevski romanda geçen olaylar ve durumlar karşısında tarafsız kalmış, bir başka ifadeyle olayları akışına bırakmıştır. Roman günümüzde de birçok insanın esiri olduğu bir olgu olan kumar tutkusu üzerine kurgulanmıştır. Romanda kahraman Aleksey İvanoviç, romanın birçok yerinde kumar oynama gerekçelerini okuyucuyla paylaşmaktadır. Bazen de, toplumda çok da hoş görülmeleyen bir olgu olan kumar tutkusunu okuyucunun gözünde meşrulaştırmaya veya onu sevimli göstermeye çalışmaktadır: "Zengin olmak için kişinin elinde başka bir olanağı yoksa kumar sözgelişi ticaretten kötü niçin olsun? Evet, yüz kişi de biri kazanır kumarda, ama bana ne bundan... Bence bir an önce daha çok kazanmak hırsında kötü, aşağılık bir yan yoktur. Kendisini 'Küçük oynuyorum' diye savunan bir kumarbaza, 'Küçük olması daha kötü ya, tutkularınız da küçük demektir.' diye yanıt veren karnı tok, sırtı pek, geleceğinden endişesi olmayan bir felsefecinin bu düşüncesini her zaman budalaca bulmuşumdur. Sanki küçük tutkuyla büyük tutku arasında bir fark varmış gibi! Kişiyi göre değişir bu. Milyarder Rotşild için küçük olan bir şey benim için çok büyüktür. Almaya, para kazanmaya gelince, insanlar yalnızca rulette değil, her yerde birbirini soyuyorlar...(Dostoyevski, 2010)"

Kumarbaz'da geçen olaylar gerçek mekânlarda geçmekte ve anlatımda da gerçek mekân isimleri kullanılmaktadır. Ayrıca mekânlar hakkında yapılan yoğun ve gerçekçi tasvirler vasıtasıyla da, olayın geçtiği yerlerin okuyucunun zihninde canlanması sağlanmaktadır. Kumarbaz'da yapılan yoğun tasvirlerle anlatıma estetik bir değer kazandırıldığı söylenebilir. Dostoyevki'nin pek çok eserinde sıklıkla rastlanılan bir durum olan anlatımda derin tasvir ve çözümleme kullanımı, Kumarbaz'da da karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca anlatımda uzun ve karmaşık cümlelere yer verildiği de görülmektedir. Anlatımda tasvir, çözümleme ve uzun cümle kullanılmasına rağmen eser oldukça akıcı bir üslupla yazılmıştır. Kumarbaz'da kullanılan yoğun tasvirlerin, çözümlemelerin ve akıcı anlatımının etkisiyle, okuyucunun hikâyede geçen kahramanları ve olayları içselleştirmelerinin sağlandığı söylenebilir.

Dostoyevski'nin romanlarında karakterler genellikle yalın bir özellik göstermezler. Örneğin bir kahraman sadece iyi veya sadece kötü özellik göstermez. Aynı kahraman hem iyi hem de kötü olarak kabul gören düşüncelere ve davranışlara sahip olabilmektedir. Yani Dostoyevski'nin kahramanları hem melek hem de şeytan olabilmektedirler. Kumarbaz'da da benzer bir durumun var olduğu söylenebilir. Aleksey, kumar tutkusunu Polina'ya olan aşkına tercih edebilecek kadar çaresiz ve düşkün bir durumdayken bile büyük erdemlerden söz edebilecek kadar düzgün bir insan olabilmektedir. Bir başka durumda ise kumarda kazandığı tüm parayı karşılıksız olarak Polina'ya verme erdemini gösterebilmektedir. Yine aynı Aleksey kumarda kazandığı tüm parayı Paris'te bir hiç uğruna Matmazel Blanche ile çarçur edebilecek kadar duygusuz olabilmektedir.

Dostoyevski'nin eserlerinde çok sayıda kahramana yer verdiği görülmektedir. Kumarbaz'da da pek çok kahraman anlatımda kendine yer bulmuştur. Ancak bu kahramanların çoğu önemsiz rol üstlenen karakterlerdir ve çoğunlukla

anlatıma renk ve mizah katmak için kullanılmıştır. Hikâyede folyo karakterler kahramanın ruhsal portresini tamamlamak için, Aleksey İvanoviç'in etrafında şekillendirilmiştir.

Kumarbaz her ne kadar gerek sanatsal açıdan gerekse hacim bakımından yazarın başyapıtları arasında gösterilmese de, yazarının kendi hayatından ve tutkularından izler taşıması eseri ilginç kılmaktadır. Dostoyevski'nin, bu romanı göreceli olarak çok kısa bir sürede yazdığı hesaba katıldığında, ne kadar başarılı bir eser ortaya koyduğu görülmektedir. Psikolojik realizmin pek çok özelliğini taşıyan bu roman, yazıldığı dönemden günümüze kadar değerini korumuştur. İnsanın doğası, tutkuları baki kaldıkça, bu romanın toplumlar üzerindeki kabulü de baki kalacaktır.

Kaynakça

Dostoyevski, F. (1967). Mektuplar, İstanbul: Ararat.

Dostoyevski, F. (2010). Kumarbaz, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.

Genette, G. (1980). Narrative discourse: An essay in method (J. E. Lewin, Trans.). New York, NY: Cornell University, (Orijinal baskı 1972'de yapılmıştır).

Greimas, A. J., Courtés J. (1983). Semiotics and language: An analytical dictionary (L. Christ et al., Trans.). Indiana: Indiana University, (Orijinal baskı 1979'da yapılmıştır).

Jahn, M. (2012). Anlatıbilim (B. Dervişcemaloğlu, Tercüme). İstanbul: Dergah, (Orijinal baskı 2005'te yapılmıştır).

Troyat, H. (2004). Dostoyevski, İstanbul: İletişim.

Öztoğat, N. T. (2005). Yazınsal Metin Çözümlemesinde Kuramsal Yaklaşımlar, İstanbul: Multilingual.

Suares, A. (1971). Dostoyevski, İstanbul: Hareket.

Yılmaz, R. (2014). Anlatı Yoluyla Dünyanın Zihinsel Yeniden Kurulumu: "Palto, "Dönüşüm" ve "Hayvan Çiftliği Romanlarının Alımlama Pratikleri Üzerine Bir İnceleme, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.